

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

בימי קדם, החומה הייתה אמצעי הגנה חשוב לערים. ללא חומה אפשר היה להסתגל לעיר ולברוח ממנה, ותושבי העיר היו סובלים מחוסר בטחון אישי וכלכלי, בימי שלום ועוד יותר בימי מלחמה. העדר חומה עיכב למעשה את התפתחות העיר כמרכז מדיני ושלטוני ולכן בניית חומת ירושלים היתה מפעל בעל חשיבות עליונה. פרק ג' בנחמיה כולל את רשימת בוני חומת ירושלים ואלו בפרק ד' אנו פוגשים את מנהיגותו של נחמיה מול האיום הביטחוני ואת רצונו לארגן את הגנת העיר ולהמשיך את הבניה. בפרק זה אנו מתוודעים להבנתו של נחמיה את נפש האדם ואת הצלחתו לשכנע את העם בנחיצות בניית החומה.

פרק ג

כפי שציינו לעיל פרק ג' מתאר את בנית החומה באמצעות רשימת הבונים. עיון ברשימות יכול ללמד אותנו רבות:

1.

שימו לב למספר השערים הנבנים בחומה, נסו לשער מה יכולות להיות הסיבות לבנית שערים רבים כל כך.

2.

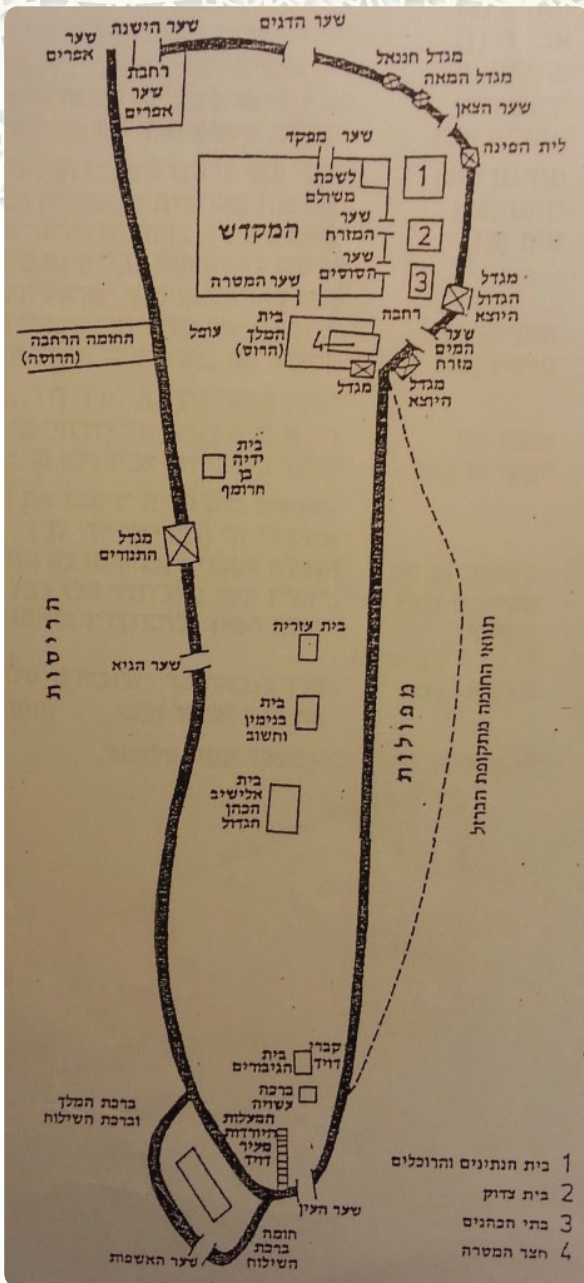
שימו לב לזהות האנשים הבונים את החומה, מי הם? כמה מהם תושבי ירושלים? שימו לב לשמותיהם של אלישיב הכהן (פס' א, עיינו גם נחמיה י"ג ד-ח); משולם בן ברכיה (פס' ד, עיינו גם נחמיה ו' טז-יט). שימו לב לתמונה המורכבת של היחסים בין הקבוצות השונות בעם ובין תומכיו ומתנגדיו של נחמיה, העולה מהשתתפותם בבניית החומה.

3.

על מנת להבין טוב יותר את המתואר ברשימה, קראו את דבריו של פרופ' חנן אשל במאמרו "ירושלים שלטון פרס- מתאר העיר ורקע היסטורי" (בתוך: ספר ירושלים תש"ס עמ' 327-343) תוך כדי הקריאה היעזרו במפה ששרטט לעיה. "המקצוע הצפוני של החומה נפגע כנראה קשה בעת הכיבוש הבבלי. השערה זו מבוססת על כך שלמרות אורכה

הקצר של חומה זו 400 אמה, כלומר כ-200 מטר, עסקו תשע קבוצות של בונים בשיפוצה... רוב המקצוע המערבי של חומת נחמיה היה בסוף תקופת המלוכה, חומה פנימית שחילקה את ירושלים לפיכך השתמרה חומה זו טוב יותר מן המקצוע הצפוני שנהרס ע"י הבבלים. בהתאם לכך, מספר הקבוצות ששיפצו את החלק הזה של החומה היה קטן ממספר הקבוצות ששיפצו את החלק הצפוני.

באזור שמדרום לשער הגיא עמדה על תילה החומה מימי בית ראשון. זהו האזור שאותו בחן נחמיה בתחילת סיורו הלילי ושעליו נאמר "ואהי שובר בחומת ירושלים אשר המה פרוצים". איזור זה שופץ ע"י קבוצה אחת אשר בנתה את שער הגיא ושפצה 1000 אמה (500 מ') מחומת י-ם. בחלק הדרומי של י-ם לא המשיכו לבנות את החומה על גבי המדרון של עיר דוד אלא החומה ירדה לגיא והקיפה את בריכת השילוח שנקראה ככל הנראה גם בריכת המלך. בסמוך לבריכה נבנו שני שערים, שער אחד שכיוונו לנחל קדרון נקרא "שער האשפות" והשער שפנה לכיוון עין רוגל נקרא "שער העין". אף באזור השערים נותרה החומה פחות או יותר שלמה ולאנשיו של נחמיה לא נותר אלא לשפץ את השערים. מצפון מזרח לברכת המלך נאלץ נחמיה להורות לאנשיו שלא לבנות את החומה בתוואי החומה של בית ראשון אלא להסיטה מערבה. באזור זה התמוטטו הבתים שנבנו בתקופת המלוכה על המדרון המזרחי והרסו את החומה מתקופת בית ראשון. בימי נחמיה היה מכוסה כל האיזור במפולת, ולכן נאלץ נחמיה לבנות את חומתו ממערב לתוואי החומה מתקופת בית ראשון במרומי הגבעה. כך הוקטן הקיפה של י-ם בימיו. כיוון שתוואי זה היה חדש עסקו קבוצות רבות בבנייתו. החומה המערבית בין החומה הרחבה לשער האשפות קרובה בארכה למרחק בין שער האשפות לעופל אך את הקטע של החומה של החומה נבנה בידי שש קבוצות בונים הקטע המקביל של החומה המזרחית נבנה בידי חמש עשרה קבוצות בונים.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים © כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

...מחפירותיו של אביגד למדנו שבשטח הגבעה המערבית נותרו שרידים מרשימים מסוף תקופת הברזל עד למאה השניה לפנה"ס לפיכך בכל עת שתושבי ירושלים בתקופה הפרסית הסתכלו מערבה ראו את שדה ההריסות העצום של הגבעה המערבית, שהיה גדול הרבה יותר משטח העיר המיושבת בתקופתם. מצב זה המחיש להם בוודאי את ההבדל הגדול בין י-ם הגדולה של סוף תקופת המלוכה לעירם הקטנה. מותר להניח שמציאות זו השפיעה על הדימוי העצמי של תושבי העיר

פרק ד

בפרק ד' אנו פוגשים את מנהיגותו של נחמיה במלוא תפארתה. נסו לאתר את המאפיינים השונים של דמותו של נחמיה כמנהיג:

4.

עם אילו אתגרים הוא מתמודד (ד', א-ו) שימו לב לשילוב של איום בטחוני וקושי העבודה המשתלבים בפס' ד.

5.

מהן דרכי הפעולה הננקטות על ידו (ג,ז)? שימו לב שהמלחמה היא מורלית ופסיכולוגית ומוכרעת ללא קרב (ט) ואחרי הסרת האיום הראשוני מארגן נחמיה הגנה מרחבית מסודרת (י-יז)

6.

בפס' ח נואם נחמיה נאום חיזוק קצר לעם. בנאומו הוא מגדיר את האיום כאיום קיומי, ומשכנע את העם שהמלחמה אינה על בניית החומה כי אם על חייהם ממש. נאומו של נחמיה נשען על דיני המלחמה המופיעים בדברים כ' א-ח, השוו את דבריו לפסוקים ומצאו נקודות דמיון ושוני.

הרחבה:

שער העיר היה אחד המקומות החשובים בעיר של ימי התנ"ך. התקיימה בו פעילות חברתית, מסחרית ומשפטית ענפה, הוא ביטא את עושרה ועוצמתה של העיר ואת הקשר בינה ובין העולם. ישיבתם של שרי בבל בשער התווך (ירמיהו ל"ט, ג) מסמלת את כניעתה של ירושלים.

נחמיה בן חכליה, אחד ממנהיגי המרשימים של עם ישראל, מקבל את הידיעות על מצבה של ירושלים (נחמיה א', ג) "וְחֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפֹרָצֶת, וְשַׁעֲרֶיהָ נִצְּתוּ בְּאֵשׁ" למרות שהמקדש נחנך זה מכבר, העיר עדיין פרוצה וחרבה. במבצע מרשים משקם נחמיה את החומות והשערים. השיקום הופך את העיר העזובה למרכז שלטוני בר הגנה, ומאפשר לאכלס אותה ולהשליט בה את חוקי התורה.

לאור תפקיד זה של החומה, מפתיעה העובדה שבצד הצפוני של החומה, הצד החלש יותר של העיר, ממנו נכבשה העיר על ידי הבבלים נקבעו ארבעה שערים, בחומה שארכה כ-200 מטרים. ריבוי השערים מקשה על הגנה יעילה של העיר, ולא היה נחוץ לצרכי מסחר או תחבורה בעיר הקטנה ומעוטת האוכלוסין של ימי נחמיה. מדוע, אם כן, בוחר נחמיה לשקם את כל שערי החומה מצד צפון?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

ניתן לחשוב אולי שריבוי השערים מבטא את רצונו של נחמיה להוכיח שאין בכוונתו למרוד במלכות, או נובע מהצמדות לתואי העתיק של החומה. אולם אפשר להציע שריבוי השערים מבטא את התקווה לחדש ימיה של העיר, ומגשר בין המציאות של "יום קטנות" לשאיפה לעתיד אחר, בו תחדש העיר ימיה כקדם.

הקמת החומה מבטאת את הצורך להגן על העיר ולסגור אותה. הקמת השערים על דלתותיהם, בריחיהם ומנעוליהם, נעילתם בלילה ופתיחתם עם חום היום (נחמיה ז', ג-ד) משקפת את הצורך בזהירות, בהתבדלות ובהסתגרות. אולם השערים הרבים בצדה הצפוני של החומה, הנעולים בימי נחמיה, עתידים להיפתח לרווחה בימים טובים יותר. ימים אלה משתקפים בנבואת הנחמה בישעיהו ט' יא-יח: "וּפְתַחוּ שְׁעָרֵי תְּמִיד יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסְגְּרוּ לְהָבִיא אֶלְיָךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים... לֹא יִשְׁמַע עוֹד חֶמְס בְּאַרְצְךָ שֶׁד וְשָׂבָר בְּגְבוּלְיָךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמַתְיָךְ וְשְׁעָרֵיךָ תִּהְיֶה: " שערי העיר בעתיד יהיו פתוחים אפילו בלילה, חיל הגויים יגיע שנית לשערי העיר, אולם הפעם כדי לבנותה, לקבץ נדחי ישראל ולסייע בבניין העיר. בניית השערים מאפשרת השגת מטרות ההווה של הגנה והסתגרות, ומשאירה פתח לעתיד, לימים בהם תשב ירושלים פרזות ושעריה הפתוחים יהיו מקור כבודה ותהילתה.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555